

PREVEDERI ALE LEGILOR GENERALE DE ASIGURĂRI SOCIALE DE PENSII ADOPTATE ÎN ROMÂNIA, ANII 2000, 2010 ȘI 2019

IOAN MĂRGINEAN

Articolul cuprinde elemente din reglementări ale legilor generale de pensii de asigurări sociale din perioada postcomunistă. Legislațiile respective aduc fiecare modificări mai mult sau mai puțin importante cu anumite consecințe care vor fi analizate distinct. Dacă legea din 2000 a fost foarte mult întârziată, cea din 2010 a fost mai puțin necesară, iar în 2019 se prevede o modificare majoră, și anume, egalizarea pensiilor pentru bărbați și femei în aceeași situație de muncă.

Cuvinte-cheie: pensie de asigurări sociale; contributivitate; punctaj total și mediu; valoare de referință.

INTRODUCERE

Asigurările sociale de pensii sunt constituite și administrate de către stat (de aici și denumirile de „asigurări sociale de stat” sau „asigurări sociale din sistemul public”) și se caracterizează, în principal, prin obligativitatea participării diferitelor categorii de persoane active ocupațional, se bazează pe contribuții ale acestora, ale angajatorilor și suport din partea statului, fiind organizate, cel mai frecvent, în flux, prin solidaritate intra și intergenerațională. Persoanele active participă la finanțarea sistemului, iar cei care au împlinit vârsta standard de pensionare și au contribuit cel puțin pe durata minimă devin beneficiari ai pensiei ca venit de înlocuire pentru tot restul vieții. Este vorba de o organizare „Pay as you go” (plătești pe măsură ce câștigi). În unele țări se practică însă o contribuție nediferențiată de asigurări sociale, cheltuielile fiind repartizate de autoritățile centrale, după cum resursele pentru acordarea acestor prestații pot să provină direct de la bugetul public construit prin impozitare (Mărginean 1994; Mărginean 1995).

Aici se impune o comparație a asigurărilor private și a celor sociale în domeniul pensiilor. Așa, de exemplu, asigurările private (accidente, calamități naturale, deces etc.) au la bază un calcul actuarial determinat prin probabilitatea producerii riscului asigurat, iar dacă acesta se produce, asiguratul sau moștenitorii

Adresa de contact a autorului: Ioan Mărginean, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: imargin@iccv.ro.

primesc o despăgubire stabilită prin contract, astfel cel care organizează și administrează sistemul să acopere cheltuielile și să obțină un profit. Dacă riscul asigurat nu se produce în perioada contractului, asiguratul nu primește nimic. În cazul asigurărilor private de pensii avem de-a face cu ceva diferit. La ieșirea la pensie se achită asiguratului suma acumulată sau se organizează o pensie viageră pentru o anumită perioadă de timp. În cazul decesului persoanei respective se fac plăți către moștenitori, iar dacă aceștia nu există sumele rămân la organizatorul sistemului.

La rândul lor, asigurările sociale de pensii, așa cum precizăm, alcătuiesc un sistem de solidaritate intra și intergenerațională, cu garanția statului, iar persoanei cu drept de pensie îi revine venitul de înlocuire. Pensia se acordă și în cazul intervenirii unui accident sau a unei boli cu pierderea parțială sau totală a capacității de muncă. De asemenea, la decesul pensionarului, urmași ai săi (soție/soț; copii; tineri aflați în sistemul de învățământ) sunt îndreptățiți la un anumit quantum din valoarea pensiei titularului. În cazul decesului persoanei asigurate, fără urmași calificați la a primi părți din pensie, încetează cheltuielile, cu excepția ajutorului de înmormântare (pe baza efectuării serviciului funerar). Deci, sunt situații în care persoana decedează înainte de ieșirea la pensie, altele primesc pensia pe perioade foarte scurte, pe când unele pot beneficia de aceasta pentru 20 de ani și chiar mai mult.

Din bugetul asigurărilor sociale de pensii se alocă și o sumă pentru acordarea de bilete pentru tratament balnear.

În lucrările la care am făcut trimitere mai sus m-am referit și la soluțiile de recomandat a fi adoptate în organizarea asigurărilor de pensii, iar prin demersurile argumentate am avut în vedere un mix între asigurările sociale (de neînlocuit), cele ocupaționale (ca bonus al muncii) și private.

În cele ce urmează intenționez să aduc în atenție, în principal, prevederi incluse în legile generale ale asigurărilor sociale de pensii din ultimele două decenii: anii 2000; 2010; 2019 (adoptată inițial de Parlament în decembrie 2018). Cea de-a treia lege generală a pensiilor s-a aflat la începutul anului 2019 în analiză la Curtea Constituțională, iar prin decizia acesteia, două articole au fost declarate neconstituționale, cu prevederi referitoare la virarea contribuțiilor și obținerea pensiei de invaliditate. Mai exact, se solicită să se specifice că angajatorul are obligația să calculeze, să rețină și să vireze contribuțiile asiguratului, iar la pensia de invaliditate să se corecteze condiționalitatea obținerii acesteia de îndeplinirea stagiului minim de contribuție de asigurări sociale (15 ani, pentru situații care nu au legătură cu munca), fiind suficientă aflarea solicitantului în sistemul de asigurări sociale. Modificările au fost adoptate în Parlament pe 8 iulie 2019 și legea a fost publicată în Monitorul Oficial în ziua următoare.

Revin la această temă după abordările pe care le-am avut la primele două legi (Mărginean 2007; Mărginean 2011) pentru a întregi demersul și cu ultima legiferare raportată la cele anterioare, iar acesta să fie unul de sinteză axat pe tema

enunțată în titlu: legislația generală în domeniul pensiilor de asigurări sociale. Vom constata că în intervalul de referință s-au adus multe modificări conținutului legilor adoptate pe parcurs și nu toate dintre acestea au avut consecințe favorabile asupra contribuitorilor și/sau pensionarilor.

Îmi propun, mai întâi, să fac câteva referiri la perioada de debut a asigurărilor sociale de pensii în România, precum și la intervale de timp ulterioare până în anul 2000.

ÎNCEPUTURILE ASIGURĂRILOR SOCIALE DE PENSII ÎN ROMÂNIA

După cum se cunoaște, asigurările sociale de pensii sunt un construct relativ recent în istoria omenirii, dar care înregistrează deja un număr important de ani, dacă avem în vedere introducerea lor începând cu anul 1889, în Germania. La rândul său, și România (vechiul Regat) s-a înscris printre primele țări care au adoptat asigurările sociale de pensii (bătrânețe), ca parte a reglementărilor din domeniul muncii, și am în vedere legea din anul 1912 (numită și Legea Nenițescu). De menționat că pensiile de serviciu s-au organizat de la jumătatea secolului al XIX-lea, prevăzute a se realiza prin Regulamentele Organice din anii 1831–1832.

Cât privește legea din 1912, „Organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești”, aceasta se referea și la asigurarea obligatorie de bătrânețe pentru lucrători, meseriași-patroni, meșteri și ucenici, precum și lucrătorii din întreprinderile statului, județelor și comunelor, fiind excluși cei care beneficiau de pensii speciale. Îndreptățirea la pensie se producea dacă s-au îndeplinit condițiile de cotizare: minim 1 200 de săptămâni (200 de săptămâni pentru pensia de boală), cuantumul cotizației fiind de 15 bani pe săptămână atât pentru salariat, cât și pentru patron și stat; și s-a atins vârsta de 65 de ani (se plăteau, deci, 23,40 lei pe an și 540 lei pentru stagiul minim de cotizare). Valoarea pensiei era în sumă fixă de 150 de lei pe an pentru toți asigurații. Dacă asiguratul deceda și contribuția fusese plătită pentru 200 de săptămâni, sumele acumulate se restituiau văduvelor și copiilor mai mici de 16 ani. Drept urmare, primii beneficiari ai unei pensii de boală au putut fi în anul 1916, iar pentru limită de vârstă în 1936.

Legea a rămas în vigoare, cu anumite schimbări, până la adoptarea legii unificării, care a avut loc în anul 1933, Legea Ioanițescu (Marinescu 1995). Dintre modificările evidențiate de autorul la care am făcut trimitere menționez cuprinderea în sistem, după Marea Unire de la 1918, a Basarabiei (1921, unde nu existau asigurări de pensii), precum și a Ardealului și Bucovinei (1932).

Legea Nenițescu a fost precedată de o altă lege de asigurări sociale (Legea Missir 1902), dar ea nu prevedea pensia de bătrânețe, poate și pentru faptul că a fost adoptată în timpul mandatului unui guvern liberal din care făcea parte și cel care a dat numele legii, ori este bine cunoscut în istoria europeană a problemei că liberalii, în general, s-au opus legilor de asigurări sociale, cu atât mai mult pentru pensii, iar poziția lor se baza pe argumentul că „statul bunăstării” deci și asigurările

sociale întăresc rolul statului în detrimentul coeziunii familiale și comunitare (Mărginean 1994).

La rândul său, legea unificării asigurărilor sociale nu mai cuprindea asigurările de pensii (probabil și aici erau implicate considerente de tipul celor menționate anterior), dar au rămas în vigoare drepturile câștigate, iar sistemul a fost reintrodus în 1938 (Legea Ralea).

O analiză sistematică a asigurărilor sociale din prima jumătate a secolului al XX-lea este realizată de către Ilie Marinescu, citat anterior. În timp au apărut și apar mereu o serie de lucrări, rapoarte, evaluări, dar și comentarii în mass-media etc., în care se tratează problematica pensiilor de asigurări sociale, multe dintre ele cu relevanță, dar sunt exprimate și puncte de vedere alarmiste, inclusiv prevestind lipsa de sustenabilitate și chiar colapsul sistemului public de pensii, fără a se ține cont de modul cum este organizat, și anume cu garanția statului, ceea ce nu înseamnă că nu trebuie urmărit în permanență o cât mai bună funcționare a sistemului.

Voi menționa aici două dintre lucrări pe temă pentru caracterul lor foarte sistematic: Corina Cace „Asigurările sociale, management, evoluție tendințe”, 2004; Valeriu Frunzaru „Sistemul de pensii românesc. O evaluare din perspectivă europeană”, 2007.

PERIOADA REGIMULUI COMUNIST ȘI PRIMA DECADĂ A TRANZIȚIEI

De reținut că printr-o reglementare din anul 1945 se extind asigurările sociale la toți salariații, apoi legi generale sunt adoptate în anii 1949 (se desființează asigurările private, iar bugetele asigurărilor publice și private sunt preluate de către stat), 1966 și 1977 (ultima a rămas în vigoare, cu multe schimbări, până la 31 martie 2001).

În anul 1966 s-a introdus sistemul pensiei suplimentare pe bază de fond de acumulare, cu contribuția separată a asiguratului. După anul 1990, guvernele s-au împrumutat de la fondul respectiv, fără a mai returna sumele, așa încât sistemul a ajuns să fie desființat (prin legea pensiilor din anul 2000), iar cei care au contribuit primesc anumite mărimi ale pensiei.

În anul 1992 s-a organizat un sistem aparte de asigurări sociale pentru agricultori, iar acesta a fost inclus în sistemul public prin Legea din anul 2000.

Alte acțiuni din prima decadă postcomunistă, cu efecte importante asupra sistemului de pensii de stat, au fost aducerea aici a pensionarilor din sisteme separate care și-au pierdut sursele de finanțare: foști membrii CAP, cei din cooperativele meșteșugărești etc.; s-au echivalat stagii noncontributive, s-a introdus posibilitatea pensionării înainte de împlinire a vârstei standard de pensionare; acordarea cu foarte multă ușurință a pensiei de invaliditate (restricționată în ultimii ani ai regimului comunist). Drept urmare a avut loc o sporire considerabilă a numărului beneficiarilor de pensii, precum și o reducere a nivelului real al pensiei, aceasta din urmă cauzată și de ritmul galopant al inflației. Totuși, prin nivelul

scăzut al pensiilor, sistemul a înregistrat excedente, până în anul 1994 inclusiv, după care a intrat în deficit cronic, acoperit de la bugetul de stat. Mai exact, dacă în anul 1989 erau 2,233 milioane de pensionari de asigurări sociale, din care 1,547 milioane erau pentru munca depusă și limită de vârstă (iar împreună cu pensionarii din agricultură se ajungea la un total de 3,240 milioane), în anul 1995 s-au înregistrat 3,6 milioane la prima categorie, dintre care cu limita de vârstă erau 2,568 milioane, iar pensionarii din agricultură totalizau 1,587 milioane, ajungându-se astfel la un volum de 5,187 milioane. Tot în acest an, pensia reală se situa la 61,2%, comparativ cu anul 1990. Numărul maxim de pensionari s-a înregistrat în anul 2002, când erau 6,342 milioane persoane cu drept de pensie, din care 4,665 milioane asigurări sociale de stat, cu limită de vârstă, 3,206 milioane (agricultori, 1,677) (INS – Anuarul Statistic).

În anul 2018, numărul mediu al pensionarilor din sistemul asigurărilor sociale de stat a fost de 4,685 milioane, din care cu vechimea și vârsta standard 3,544 milioane. Cu perioade lucrate în agricultură erau 740 de mii (CNPP, Serviciul Studii și Analize).

La finalul demersului meu, și de această dată am formulat propuneri pentru modificarea și completarea documentelor pregătitoare ale unei noi legi a pensiilor pe care și acum le consider adecvate și mă refer la introducerea asigurărilor ocupaționale plătite de către angajator (foarte răspândite în țările dezvoltate ca bonus al muncii depuse de către angajat).

În ceea ce privește contribuțiile la Sistemul Asigurărilor Sociale de Pensii, conform evidenței CNPP, la nivelul anului 1973 se achita de către întreprindere o cotă unică de 15% din veniturile asiguratului; 14% de către asociațiile de locatari și 7% de către persoanele fizice pentru personalul casnic angajat (rămasă în vigoare până la înlăturarea regimului comunist).

În anul 1990, cota unică pentru angajatori s-a stabilit la 20%, iar din 1992 s-au introdus cote diferențiate pe grupe de muncă (I – 35%; II – 30%; III – 25% și 15% pentru personalul casnic angajat). În anul 1999, cotele respective au crescut la 40%; 35% și 30%, cu menținerea nivelului anterior pentru personalul casnic angajat.

În legislația generală adoptată, începând cu anul 2000, s-au efectuat modificări importante, inclusiv unele de natură inovativă. Am în vedere introducerea în anul 2000 a punctului de pensie ca mijloc de determinare a cuantumului pensiei, luându-se în considerare întreaga perioadă de contribuții, ceea ce a avut ca efect niveluri mai mici ale noilor pensii, în comparație cu metoda veche de calcul (Legea 3/1977), când s-au luat în considerare cinci ani consecutivi din ultimii 10; Legea 127/2019 prevede recalcularea tuturor pensiilor în plată prin introducerea unui coeficient de multiplicare, punct de referință comun pentru bărbați și femei.

În demersul meu actual nu voi specifica numele partidelor /coalițiilor de partide în legătură cu legile analizate, pentru a nu diminua concentrarea pe

legislație care este aici de interes. Cel mult voi face trimiteri la orientările politico-ideologice a celor care au alcătuit guvernul și majoritatea parlamentară la momentul adoptării legilor respective. O abordare recentă a alegerilor cu nominalizări ale partidelor și coalițiilor de guvernare se regăsește în lucrarea „Puterea politică în România de la comunism la noul capitalism”, Iulian Stănescu, 2014.

Mai menționez și faptul că încă din anul 1993 s-a elaborat de către guvernarea de stânga o Cartă Albă a asigurărilor sociale, iar în anul 1996 s-a lansat Proiectul legii privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale. Am participat la o dezbatere a acestui proiect împreună cu colegi din ICCV, cercetători de la Institutul de Cercetări în Domeniul Muncii și Protecției Sociale, precum și cu specialiști din Ministerul Muncii (moderator Marcel Doru din ICCV). Cu acel prilej s-au evidențiat multe neajunsuri ale textului respectiv și s-au formulat propuneri de îmbunătățire, mai ales de către participanții din Institut – Cătălin Zamfir, Gheorghe Barbu, Ioan Mărginean, Gheorghe Socol, Mariana Stanciu. De asemenea, într-un studiu pe care l-am publicat în anul 1999 am tratat reglementările de asigurări sociale la zi.

Prima lege generală consacrată asigurărilor sociale de pensii din perioada postcomunistă s-a adoptat doar în anul 2000 (Legea 19, când la guvernare era o coaliție de centru-dreapta, după alegerile din 1996), cu intrarea în vigoare la 1 aprilie 2001 (cu o guvernare de stânga).

La conturarea legii din 2000, o contribuție majoră au avut-o experți ai Băncii Mondiale, care promovau ideea diminuării importanței asigurărilor sociale de pensii, în favoarea celor private. De altfel, în anul 2000, pentru bugetul pe 2001 s-a limitat cuantumul venitului pentru plata asigurărilor de pensii la trei salarii medii brute pe economie. Prin această prevedere se dorea să le faciliteze celor cu salarii mari înscrierea la asigurările facultative private, dar totodată le reducea cuantumul potențial al pensiilor publice. În același an s-a eliminat contribuția la pensia suplimentară, iar un nou sistem (pilonul II) de contribuții la pensia publică administrată privat s-a introdus în anul 2008.

Este surprinzător faptul că s-a amânat atât de mult adoptarea unei legi a pensiilor de asigurări sociale. Guvernările de stânga din perioada 1990–1996 au elaborat numai proiecte, astfel că este îndreptățită și întrebarea de ce nu s-a acționat pe măsura nevoilor resimțite în sistem. Nu este exclusă reținerea în a introduce anumite limitări înainte de alegeri. La rândul său, noua guvernare de centru-dreapta, doar în ultimul an al mandatului a adoptat legea, cu intrarea în vigoare un an mai târziu. S-a întâmplat că aplicarea a revenit celor cu orientare de centru-stânga (mandat început în 2001).

Doar legea din 2010 a fost adoptată și pusă în aplicare de partidele de centru-dreapta. Cât privește reglementarea din anii 2018–2019, ea aparține unei coaliții de partide cu orientări de centru-stânga și dreapta, cu intrarea deplină în vigoare în anul 2021, când nu se știe cine va governa (alegeri parlamentare în 2020).

Prevederi ale legilor generale de asigurări sociale de pensii, începând cu anul 2000

În demersul de față voi selecta conținuturi ale legilor de interes pe care le consider a fi mai relevante pentru caracterizarea fiecăreia dintre reglementările respective și constituirea unui demers integrator.

Legea asigurărilor sociale de pensii nr.19/2000 este, cum am precizat deja, prima reglementare generală elaborată după înlăturarea regimului comunist, cu 11 ani mai târziu, deși între timp s-au emis multe acte normative în domeniu, pentru adaptarea la noile condiții sociale, economice și politice. Totodată, au trecut și mulți ani de la acele documente care trebuiau să fie pregătitoare, cum au fost Carta Albă și Proiectul de lege. Întârzierea în raport cu necesitățile resimțite este dovedită prin faptul că în această lege, pe lângă elementele noi, s-au abrogat 35 de legi, decrete, ordonanțe, Hotărâri de Guvern, articole din diferite acte normative. Mai mult, și în interval de opt ani de funcționare a noii legi au fost abrogate 20 de articole sau aliniate și s-au introdus altele 34 de articole sau aliniate, ceea ce dovedește o întemeiere scăzută a conținutului său (datele respective au fost extrase din forma actualizată a legii până în anul 2008). Totodată, însă, multe dintre reglementările din această lege au rămas în vigoare și sunt incluse în textul din 2019.

În prima lege s-au evidențiat șapte principii călăuzitoare: unicitatea; egalitatea; solidaritatea socială; obligativitatea; contributivitatea; repartitia și autonomia, iar acestea vor fi completate prin legile ulterioare. A devenit obligatoriu să se asigure persoanele care desfășurau activități pe baza unui contract de muncă; funcționarii publici, deținătorii de funcții electivă, persoane numite în autorități executive, legislative și judecătorești, membrii cooperatori precum și multe alte categorii, de la cei din asociații la persoane cu activități independente.

Așa cum menționam anterior, în cuprinsul legislației s-a promovat punctul de vedere referitor la diminuarea importanței asigurărilor sociale în domeniu. De altfel, Banca Mondială a publicat, în anul 1994, o lucrare: "Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect the Old and Promote Growth" (New York, Oxford University Press), în legătură cu care a organizat mai multe întâlniri în fostele țări socialiste pentru a susține și argumenta asigurarea privată pe bază de fond de acumulare care să devină și o sursă de investiții. Totodată, se resping asigurările ocupaționale plătite de angajator (distincte de sistemul de stat), răspândite în țările dezvoltate.

Administrarea sistemului de asigurări sociale se face prin Casa Națională de Pensii și alte Drepturi de Asigurări Sociale (CNPAS) și Casele județene și Municipiului București. Contribuțiile la sistemul de asigurări sociale de pensii se stabilesc prin legea bugetului acestuia și sunt diferențiate pe condiții de muncă. În această reglementare, vechea clasificare în grupe de muncă III; II; I se înlocuiește cu: normale, deosebite (diminuează prin riscuri capacitatea de muncă) și speciale (expunere la radiații și anumite profesii artistice). Trecerea de la ierarhizarea prin

numere la denumiri nu era necesară, mai ales că termenii „deosebit” și „special” pot fi utilizați intersanjabil prin sinonimie (DEX-ul limbii române).

Sunt prevăzute cinci categorii de pensii: limită de vârstă, anticipată, anticipată parțială, invaliditate și de urmaș.

Inovația de care aminteam este instituirea punctului de pensie ca mijloc de stabilire a valorii pensiei. Pentru a se determina pensia unei persoane se urmează o anumită procedură: se calculează punctajele lunare prin raportarea venitului brut al asiguratului la salariul mediu brut pe economie; apoi se calculează punctajul anual ca medie a celor 12 punctaje lunare; punctajele anuale se însumează, iar la pensionare se împart la numărul de ani-standard de contribuție și se obține punctajul mediu total; acesta din urmă se înmulțește cu valoarea punctului de pensie și rezultă mărimea pensiei.

La prima vedere ar fi de apreciat introducerea acestui mecanism de calcul la stabilirea pensiei, dar, așa cum menționam, nivelul pensiilor noi s-a diminuat, deoarece în primii ani de activitate veniturile populației sunt mai mici comparativ cu restul perioadei. Totodată s-a constatat că în decursul timpului, prin legea bugetului asigurărilor sociale anuale, autoritățile dețin controlul asupra fixării valorii punctului de pensie, el poate fi menținut la același nivel mai mulți ani, poate fi crescut cu valori mici sau dimpotrivă cu valori mari, în funcție de opțiunile decidenților.

Cota pentru contribuția la grupa normală de muncă, limitată la trei salarii medii brute, a fost stabilită la 35%, distribuită 23,33 la angajator și 11,67 la angajat. După doi ani, limitarea contribuției a crescut la cinci salarii medii brute pe economie (grupa normală de muncă: 34%; 24,5% și 9,5%), ca din anul 2008 până în 2010 inclusiv să se contribuie pentru întreaga sumă câștigată (29,0%; 19,5%; 9,5% tot pentru grupa normală de muncă), iar ulterior pentru echivalentul a cinci salarii medii brute pe economie pentru fiecare loc de muncă, rămas în vigoare până în anul 2017 inclusiv, apoi se contribuie pentru întregul venit definit prin codul fiscal.

În Legea 19 din 2000 se prevede un stagiul complet de cotizare de 30 de ani pentru femei și 35 de ani pentru bărbați (cu atingerea acestor niveluri în 13 ani), totodată, stagiul minim de cotizare crește tot treptat de la 10 la 15 ani atât pentru femei cât și pentru bărbați. Femeile care au născut trei copii și i-au crescut până la vârsta de 10 ani primesc o reducere a vârstei standard de pensionare cu un an, iar pentru patru copii sau mai mulți reducerea este de doi ani.

Într-un text aparte din această lege se consemnează că în sistemul public de pensii orice persoană se poate asigura și în baza unui contract de asigurări sociale pentru pensia de limită de vârstă sau pentru completarea ei. Cât privește deficitul sistemului, acesta se acoperă din fondul de rezervă, iar dacă nu este suficient, suma necesară provine de la trezoreria statului.

Și în România se adoptă un sistem de asigurare facultativă de pensii în regim privat (Legea 204/2006), cu acordarea unei deduceri fiscale. Participantul poate contribui cu o cotă de maxim 15% din salariul brut/venitul asigurat. În măsura în care contribuția pentru acest sistem este suportată de către angajator, el ar furniza pensie ocupațională.

De asemenea, după ce a fost închisă organizarea pensiei suplimentare dataată din perioada comunistă (1966), din anul 2008 funcționează sistemul pensiilor publice administrate privat cu contribuția asiguratului (Legea 411/2004, cu modificările ulterioare, cele mai multe în anul 2007). Cota de contribuție este dedusă din cea generală la sistemul de pensii (la început ea fost de două puncte procentuale și s-a ajuns la 5,1%, iar din 2018 este de 3,75% din salariul brut, întregit cu aducerea întregii contribuții de asigurări ca obligativitate a angajatului și virată de către angajator). S-ar fi putut reglementa astfel încât contribuția să fie separată de aceea din sistemul public, plătită de angajator sau asigurat. De reținut că suma, reprezentând contribuția la sistemul public și la pilonul II, nu se impozitează.

Introducerea acestui nou sistem de pensii reduce contribuția la asigurările sociale de pensii de la 25% la 21,25% (din totalul contribuției, 85% merge la sistemul general, iar 15% la cel administrat privat). Totodată, venitul luat în calcul la determinarea pensiei publice se reduce cu suma îndreptată spre pilonul II, rămânând în fapt 96,25% din contribuția totală, ceea ce se răsfrânge negativ asupra fondului din care se plătesc pensiile curente.

Contribuțiile participanților în acest ultim caz sunt gestionate de către administratorii mai multor Fonduri, prin investițiile activelor sub controlul unei Comisii de supraveghere. Un asigurat se înscrie la un singur fond, dacă nu optează este repartizat aleatoriu, iar pe parcurs se poate transfera la un alt de Fond de administrare.

Prin Legea 119/2010 (30 iunie) sunt aduse în sistemul public categoriile de pensii care erau separate: militare de stat (de serviciu) – Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Interne și Serviciul Român de Informații; pensiile polițiștilor și funcționarilor cu statut special din sistemul penitenciarelor, precum și pensiile speciale ale personalului de specialitate și auxiliar ale instanțelor judecătorești și ale parchetelor de pe lângă acestea; diplomatic și auxiliar; funcționari publici; parlamentari deputați și senatori; Curtea de Conturi; personal aeronautic civil navigator profesionist din aviația civilă.

Pensiile militare de stat sunt scoase însă din sistemul public cinci ani mai târziu (Legea 223/2015). De altfel, transformarea lor în pensii publice a fost una mai mult formală, menținându-se funcționalitatea caselor de pensii teritoriale care le administra separat.

Este interesant cum se caracterizează sistemele de pensii, din perspectiva beneficiilor (Mihai Șeitan 2012).

- Asigurările sociale (pilonul I) – au beneficii definite.
- Pensiile publice administrate privat (pilonul II) – garanții investiționale minime.
- Pensii private (pilonul III) – garantarea facultativă a profitului.

Din anul 2009 s-a instituit pensia socială minimă, numită acum indemnizație socială pentru pensionarii din sistemul public sau din afara lui dacă pensiile sunt sub nivelul stabilit, în 2019, în valoare de 704 lei. Fondurile provin atât de la

bugetul de pensii, cât și de la bugetul de stat (ca accesoriu al dreptului principal). Prin același sistem de intervenții de la bugetul de stat se completează și indemnizațiile cu caracter reparatoriu: revoluționari, veterani de război, deținuți politici, deportați, strămutați, precum și pensiile integrate în sistemul public.

Într-o referire la Legea 19/2000 specificam, așa cum se întâmplă în multe țări dezvoltate, că statul ar trebui să intervină cu o contribuție necondiționată de plățile directe pentru unele pensii sau părți ale acestora și/sau de un deficit la bugetul asigurărilor sociale de pensii, tocmai pentru a facilita mărirea ale pensiilor în cazul în care nivelul acestora este sub nevoile de trai (Mărginean 2008).

La rândul său, Legea 263, din decembrie 2010, mai puțin întemeiată, se adoptă în contextul urmăririi de către guvernarea partidelor de centru-dreapta a obiectivului de a constitui un așa-zis sistem unitar de pensii publice.

Asemănător s-a întâmplat și cu legea salarizării, aici însă procesul a fost mai îndelungat. În anul 2009, cu o guvernare de stânga, centru-dreapta (care a funcționat sub un an după alegerile din 2008) s-a adoptat Legea cadru nr. 330 care nu s-a aplicat, a fost abrogată și înlocuită cu Legea 285/2010, prin care s-a amânat întregirea salariilor reduse cu 25% în vara anului 2010, așa încât s-a adoptat un nou act normativ intrat în vigoare în 2011 (Mărginean 2011). În 2017 se adoptă o altă lege (153) privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice. Deși s-au specificat niveluri de salarizare pe funcții, acest fapt nu a înlăturat acordarea de diferite sporuri în anumite domenii, care evident că modifică raporturile salariale de încadrare.

La cele șapte principii din Legea 19 se mai introduc încă două referitoare la drepturile de pensie, imprescribilitatea și incesibilitatea (drepturile de pensie nu pot fi cedate). Totodată, prin legea respectivă, denumirea CNPAS devine CNPP – Casa Națională de Pensii Publice.

Legea pensiilor din 2010 prevede o creștere a vârstei standard de pensionare pentru femei de la 60 la 63 de ani, și se trece la stagiul complet de 35 de ani (cu prevederea unui interval de timp pentru atingerea acestei limite).

Se include reducerea vârstei standard de pensionare cu doi ani pentru persoanele care trăiesc în zone puternic poluate prin extracția și prelucrarea minereului, cu specificarea de eliminare a poluării până în anul 2030 (Legea din 2019 prevede elaborarea unei metodologii pentru determinarea gradului de poluare, fără a mai da un termen de eliminare a compensării).

Alte prevederi introduc sancțiuni severe în cazul unor contravenții: executarea silită pentru neplata contribuției, suspendarea pensiei de invaliditate dacă beneficiarul nu se prezintă la centrul medical conform obligațiilor.

De reținut că la articolul 194 se menționa că în următoarele două luni (noiembrie – decembrie 2010) să se elaboreze un proiect de lege pentru pensiile ocupaționale, ceea ce nu s-a realizat, deși o directivă a Parlamentului European și a Consiliului (2 341 din 2016) prevedea și ea o astfel de pensie, cu termen de implementare 13 ianuarie 2019.

Și din această lege se abrogă reglementări adoptate anterior și se introduc noi reglementări. Dincolo de referirile la pensiile de serviciu sunt și alte abrogări, conform actualizării din anul 2018. Pe de altă parte, s-a hotărât recalcularea pensiilor din grupele I (specială) și II (deosebită) de muncă pentru perioadele când acestea nu au fost luate în considerare (procesul este acum în desfășurare cu referință la luna octombrie 2018).

În cuprinsul legii se regăsesc și specificări ale determinării valorii punctului de pensie până în anul 2030. Mai exact, se prevedea o creștere a acesteia cu rata inflației și 50% din creșterea reală a salariului mediu brut pe economie pentru anul 2020. Începând cu anul 2021, proporția ar fi urmat să se reducă cu câte 5%, iar din 2030 să se utilizeze numai rata inflației (prin Legea din 2019 se reintroduce luarea în considerare a 50% din creșterea reală a venitului).

Introducerea unor astfel de elemente nefundamentate este de nerecomandat, existând probabilitatea de a fi modificate chiar înainte de a intra în vigoare.

De asemenea, la legea din 2019 se adaugă încă 3 ani (2019–2021) cu valori ale punctului de pensie determinate în avans: 1265 lei; 1775 lei; 1875 lei. De această dată, dincolo de proiecțiile pentru viitor, atrage atenția creșterea mult mai accentuată din anul 2020.

Dacă în perioada 2011–2014 (cu alternanță la guvernare în anul 2012) s-a menținut un ritm scăzut al creșterii punctului de pensie (733 lei în 2011 și 791 de lei în 2014, cu medii anuale de creștere egale cu 2,63 puncte procentuale), și în următorii doi ani (2015 și 2016, ultimul cu guvernare tehnocrată) ritmul anual de creștere a fost tot unul modest, de câte cinci puncte procentuale (de la 830 de lei, în 2015, la 872 lei în 2016), pentru ca în anul 2017 (guvernare centru-stânga, dreapta) să se aplice două majorări (ultima prin derogare), ajungându-se la 1 000 de lei în luna septembrie, o creștere de 12,6%, respectiv 1 100 în septembrie 2018, spor de 10%. Acest ultim nivel al punctului de pensie reprezenta, în ianuarie 2019, o valoare relativă de 22,7% față de salariul mediu brut pe economie (4 837 lei) și 37,4% raportat la salariul mediu net (2 936 lei). Este de așteptat ca prin creșterile prevăzute pentru perioada următoare această ultimă valoare să ajungă spre 45%.

În intervalul de referință au intervenit și alte schimbări care au sporit nivelul net al pensiilor. Am în vedere: eliminarea în 2017 a contribuțiilor la asigurări sociale de sănătate (5,5%) și a impozitării pensiilor sub 2 000 de lei, reducerea acestei sume și din pensiile mai mari; diminuarea generală a impozitului pe venit de la 16% la 10%, de care beneficiază și pensionarii cu pensiile de peste 2 000 de lei. Scoaterea contribuției la asigurările sociale de sănătate pentru toți pensionarii este o măsură favorizantă, dar discriminatorie în raport cu salariații care plătesc această contribuție și deci ar trebui să se revină (o cotă de 5,5% cât era anterior anului 2018 contribuția plătită de asigurat). Recomandarea pentru astfel de măsură se întemeiază pe faptul că în domeniul asigurărilor de sănătate avem de-a face cu acoperirea serviciilor curente de îngrijire a sănătății. Contribuțiile din trecut nu acoperă serviciile viitoare, iar scutirea de plată se justifică numai pentru cazuri speciale.

Cât privește impozitarea salariilor și pensiilor și aici se impune o corecție pentru a înlătura inechitatea, atât timp cât un salariat cu salariul minim pe economie (2 080 lei în prezent), după ce plătește contribuțiile de asigurări de pensii (25%) și de sănătate (10%) rămâne cu un venit post contribuții de 1 352 de lei. La această sumă se aplică un impozit de 10%, cu luarea în calcul a unor deduceri pentru persoanele aflate în întreținere. În cazul în care nu există persoane în întreținere se ajunge la un net de 1 263 lei. La nivelul maxim al deducerii (de 1 280 lei pentru patru sau mai multe persoane în întreținere) venitul net este aproape de venitul post contribuții sociale (1 346 lei).

Ar fi de luat în seamă introducerea unui impozit progresiv moderat pe veniturile din pensii și salarii. Când spun moderat, am în vedere o cotă maximă de 15–20% pentru veniturile brute care depășesc de patru ori salariul mediu brut pe economie. Apelul la salariul minim și salariul mediu ca referințe dă posibilitatea adaptărilor sistematice o dată cu schimbarea valorilor acestora.

Înainte de a face anumite modificări la sistemul de impozitare se impune o analiză de impact. Dar așa cum este admisă reducerea poverii fiscale, în caz de nevoie se impun și creșteri ale acesteia în cantumuri suportabile, fără să afecteze în mare măsură bunăstarea materială și cu atât mai mult să îngreuneze situația celor cu venituri mici. Păstrarea structurii actuale în domeniul fiscalității este, însă, inechitabilă și ar trebui adusă la o formă care să elimine tratarea diferită a persoanelor cu venituri apropiate.

Pe de altă parte, în unele domenii se acordă scutiri de impozite chiar dacă salariile sunt mari, considerându-se a fi o stimulare a activității. Se pot identifica însă alte mijloace de intervenție în favoarea angajatorilor care îndeplinesc anumite criterii. Cât privește motivarea salariaților, aceasta ar trebui să fie în sarcina angajatorilor, inclusiv a instituțiilor publice pentru angajații lor. De asemenea, autorităților publice le revine sarcina de a urmări obținerea motivării persoanelor apte de muncă, dar fără ocupație, să-și schimbe acest statut, prin acțiuni precum susținerea organizării de cursuri de calificare și/sau acordarea și menținerea doar a ajutorului social îndreptățit tocmai pentru a încuraja munca.

Revenind în domeniul pensiilor, este de reținut că pentru anii 2019–2021 creșterea anuală a punctului de pensie ar urma să înregistreze: 15%; 40,3% și doar 5,6% în ultimul an (când va intra în vigoare recalcularea).

Valoarea punctului de pensie de la 1 septembrie 2021 (1 875) va constitui baza de plecare la recalcularea pensiilor prin raportarea la acel punct de referință egal cu 75, obținut prin luarea în considerare a unui stagiu de cotizare de 25 de ani atât pentru femei (care înainte de 2010 au avut această vechime standard pentru contribuții), cât și pentru bărbați ($1\ 875:25=75$). Odată cu aplicarea acestei ultimei măsuri se ajunge la pensii identice pentru femei și bărbați care au aceeași situație de muncă, iar această valoare a punctului de referință se va aplica și la calcularea noilor pensii până la 31 august 2022 (dată după care valoarea punctului de referință se indexează).

Impactul noii legi (estimat în Proiectul din 2018) este că va ajunge la un deficit în sistemul asigurărilor sociale de pensii de 25,1 miliarde lei în anul 2021 și 15,5 miliarde în anul 2022. Comparativ, în anul 2020 deficitul prognozat ar urma să fie de 6,9 miliarde lei (când creșterea masivă a punctului de pensie va avea efect doar pentru patru luni), iar pentru anul 2019 este prevăzut să fie un excedent de 5,5 miliarde lei, rămâne de văzut care va fi situația reală. Pe de altă parte, deficite ca cele evidențiate anterior s-au înregistrat și înainte de anul 2018, an în care balanța a fost nulă.

Deși în spațiul public apar puncte de vedere alarmiste, inclusiv prevestind colapsul sistemului de pensii, din partea unor analiști, politicieni, precum și mesaje din mass-media, nu voi merge pe această cale și nu pun la îndoială sustenabilitatea sistemului. Desigur, însă, creșterile din anii 2020 și 2021 trebuie să fie cât mai bine gestionate. Mai întâi se vor folosi resursele din fondul de rezervă (dacă acesta va fi alimentat în 2019 conform prevederilor din lege), apoi a doua cale de acțiune este aportul de la bugetul de stat. Mai sunt, însă, și alte posibilități cum ar fi: creșterea cotei de contribuție a asiguratului; aducerea și a vârstei standard pentru femei la nivelul pe care îl au bărbații (65 de ani), în condițiile în care se acordă reduceri legate de nașterea și creșterea copiilor; eventual mărirea generală a vârstei standard de pensionare; atragerea în sistem a unei proporții mai mari a populației de vârstă activă. Nu sunt excluse nici schimbări mai puțin dezirabile, cum ar fi corectarea în minus a valorilor pentru anii 2020–2021 sau amânarea scadențelor prevăzute, dar nici intervenții de creștere a acestora, având în vedere perioada mare de timp vizată.

Redăm în continuare un calcul privind modificarea pensiilor pentru femei și bărbați în perioada 2019–2021. Introducem în model grupa normală de muncă, pentru un venit brut echivalent cu salariul mediu brut pe economie, un stagiul de cotizare de 35 de ani. În aceste condiții pensionarul bărbat va avea la un total de 35 de puncte, un punctaj mediu de un punct, iar femeia pensionar 1,123 puncte (stagiul standard de 31 de ani și 2 luni la 1 septembrie 2019) și vor avea pensiile în cuantum de 1 265 respectiv 1 420; în anul 2020 valorile sunt 1 775 lei și 1 982 lei (stagiul standard 31 de ani și 5 luni), iar în septembrie 2021 se egalizează pensiile pentru cele două sexe și în exemplul dat se ajunge la 2 625 lei, odată cu renunțarea la punctajul mediu.

Începând cu anul 2022, la indexarea anuală a valorii punctului de referință se va lua în considerare rata medie anuală a inflației, la care se adaugă 50% din creșterea reală a câștigului realizat din anul anterior. După cum se constată, se renunță la diminuarea treptată și apoi la eliminarea contribuției creșterii salariului pe economie la indexarea pensiilor. Totuși, dacă doar unul din cei doi indicatori menționați are valoare pozitivă se utilizează acela, iar în situația în care ambii au valoare negativă se menține calculul din anul anterior. De exemplu, dacă rata medie anuală a inflației este de 3%, pensia rezultată din simularea anterioară ar ajunge la 2 704 lei (un plus de 79 de lei), dar nu este exclus ca valoarea reală a pensiei să regreseze, cunoscându-se faptul că pentru indicele inflației se iau în

considerare prețurile a foarte multor produse și servicii, iar de regulă, inflația este mai mare la bunurile alimentare, pentru utilități și îngrijirea sănătății, care au o pondere importantă în cheltuielile pensionarilor, astfel că nivelul lor de trai real este sub efectul pe care îl are indicele general al inflației. Prin urmare, în exemplul dat ar fi de dorit ca indexarea valorii punctului de referință să fie cu de două ori rata inflației. De altfel, prin lege se menține posibilitatea de a stabili și alte majorări ale pensiei (ne putem gândi și la stabilirea directă a unor valori ale punctului de referință).

Să mai specificăm și faptul că în Programul electoral din 2016 al entității politice de centru-stânga, ajunsă la guvernare în 2017, se prevedeau valori mai mici de creștere ale punctului de pensie și anume 1 400 lei în 2020 și 1 775 (în 2021). Dacă s-ar fi introdus această ultimă valoare, punctul de referință ar fi fost de 71 (1 775:25), ce ar fi condus la valori mai mici atât pentru pensiile din anul respectiv cât și pe cele rezultate din recalculare. Pe de altă parte, s-ar fi putut lua în considerare un stagiul standard comun de cotizare de 30 de ani (atins atât de bărbați cât și de femei), situație în care punctul de referință ar fi fost de 62,5 (1 875:30) sau 59,2 (1 775:30).

Revenind la conținutul Legii 127/2019, ea a fost elaborată de coaliția de partide cu ideologie de centru-stânga și centru-dreapta, se schimbă din nou titlul și se numește Legea privind sistemul public de pensii. La cele nouă principii din legislațiile anterioare se mai adaugă unul, al disponibilității (pensionarii care nu au realizat stagiul minim de cotizare pot renunța la pensie pentru un alt drept mai favorabil – indemnizația socială). La rândul lor, urmașii care au o pensie proprie pot opta pentru situația cea mai favorabilă și să beneficieze de cuantumul cuvenit din pensia decedatului (reglementare deja prezentă în legislația din 2010).

În legătură cu principiile care sunt enumerate a orienta elaborarea legilor asigurărilor sociale de pensii, rămâne de analizat cât de adecvat sunt definite și apoi respectate în gestionarea sistemului.

Din această perspectivă, cel puțin unul dintre principii nu este suficient de explicit. Este cazul egalității care privește doar tratamentul nediscriminatoriu, dacă sunt îndeplinite cerințele minime de cotizare, persoanele sunt îndreptățite la pensie. Egalitatea presupune însă mai mult „la situații de muncă egale, drepturi egale”. Pe parcurs s-au constatat și alte abateri importante de la principiul egalității și s-au identificat măsuri de intervenție, cum sunt: recalcularea pensiilor din grupele de muncă specială și deosebită unde nu s-a ținut cont de statutul lor; iar prin noua reglementare se prevede egalizarea pensiilor pentru bărbați și femei cu aceeași situație de muncă. Nu este exclus să mai apară și alte cerințe de corecturi pentru a respecta principiul egalității.

Comparativ cu legea anterioară a pensiilor de asigurări sociale, se consemnează că acest sistem este separat de alte forme de organizare care funcționează pe legi proprii.

Alte modificări aduse se referă la asigurarea facultativă și se prevede că ea poate fi încheiată doar pentru cinci ani anteriori lunii încheierii contractului de

muncă dacă persoana nu și-a realizat stagiul de cotizare standard, dar l-a îndeplinit pe cel minim (15 ani). De această dată este o cumpărare de vechime în muncă, iar contribuțiile se pot face eșalonat sau o singură dată. La rezilierea contractului de către oricare dintre cele două părți, suma acumulată nu se restituie, ci se integrează ca stagiul de cotizare la asigurările sociale. Dacă asiguratul din acest sistem decedează înainte de încheierea perioadei pentru care s-a angajat să contribuie, sumele nu se mai încasează, iar dacă sunt efectuate plăți anticipate sumele se restituie de către Casele Teritoriale.

Se extind posibilitățile de acordare de vechime asimilată la toate nivelurile de învățământ superior cu frecvență (licență, masterat, doctorat). De asemenea se asimilează o perioadă de șapte ani pentru concediul de creștere a unui copil cu handicap (față de 3 ani acum).

În noua lege nu se mai regăsește pensia anticipată parțială. Vârsta de pensionare rămâne la aceeași reglementare (65 de ani bărbați și 63 de ani femei), dar femeile pot opta să se pensioneze la vârsta standard maximă. Totodată, așa cum s-a menționat, întreaga contribuție de asigurări sociale de pensii trece pe seama asiguratului (virată de către angajator).

La pensiile de invaliditate (după ce s-au eliminat prevederile cu realizarea stagiului minim de 15 ani de contribuție) sunt îndreptățite persoanele cu capacitate de muncă diminuate și care sunt incluse prin contribuții în sistemul public de pensii și nu pot beneficia de o pensie pentru limită de vârstă. Ea se referă la accidente de muncă și boli profesionale, alte boli și accidente fără legătură cu munca, inclusiv ale participanților la Revoluția din decembrie 1989, sau în legătură cu evenimentele din acea perioadă (și aici condiția este să fi fost cuprinși la acea dată în sistemul de asigurări sociale de pensii). Quantumul pensiilor se calculează luând în considerare un stagiul potențial, iar pentru cele trei grade de invaliditate (I, II și III) punctajul lunar este de 0,5; 0,35 și 0,15 puncte (cu mult mai mici față de prevederile din Proiect, unde valorile erau de 0,7; 0,55 și 0,35). Pentru realizarea calculului se ia în considerare un stagiul potențial până la nivelul valorii pe care o persoană ar fi putut-o atinge de la data acordării pensiei de invaliditate până la împlinirea vârstei standard de pensionare (anterior, stagiul potențial se calcula în funcție de vârstă).

Pentru pensionarii cu invaliditate gravă, pe lângă pensie, se mai acordă și o indemnizație pentru însoțitor în quantum de 50% din salariul minim brut pe economie, suportată de la bugetul de stat.

Pensia de urmaș, la fel ca anterior, se acordă dacă susținătorul decedat era pensionar sau îndeplinea condițiile obținerii unei pensii în sistemul public. Quantumul se stabilește la 50% pentru un singur beneficiar; 70% pentru doi și 100% pentru trei urmași îndreptățiți la pensie sau mai mulți. Cei care au dreptul la o pensie proprie pot opta pentru situația cea mai avantajoasă.

Urmașii copii au drept de pensie până la împlinirea vârstei de 16 ani sau până la 26 de ani dacă sunt în învățământ și pe toată durata unei invalidități, dacă aceasta intervine în perioada în care beneficiază de pensia respectivă.

Soțul/soția supraviețuitor are dreptul la pensie de urmaș la împlinirea vârstei de pensionare, dacă durata căsătoriei a fost de cel puțin 15 ani, iar pentru durata de cel puțin 10 ani pensia se reduce cu 6% pe an (0,5% pe lună) pentru diferența până la 15 ani. Dacă soțul/soția supraviețuitor este invalid (gradul I sau II) beneficiază de pensia de urmaș, dacă durata căsătoriei, este de cel puțin un an. Pensia se acordă indiferent de vârstă și durata căsătoriei dacă decesul susținătorului a intervenit prin accident de muncă sau boală profesională. De asemenea, soțul/soția primește pensie de urmaș dacă are în întreținere copii până la vârsta de 7 ani. Dacă soțul supraviețuitor nu se califică pentru una dintre situațiile menționate, primește pensie de urmaș pentru șase luni, plătită de la bugetul de stat (prevedere din anul 2000).

În prezent asigurații la cel de-al doilea sistem (pilonul II) pot opta să revină cu suma acumulată la asigurările sociale. Totuși, calcule ipotetice, cu datele actuale ale venitului pentru care se plătesc contribuțiile, venitul mediu brut pe economie și valoarea punctului de pensie ne arată că această participare prezintă avantaje pentru participant, comparativ cu renunțarea la ea, atât în cazul veniturilor mici cât și a celor mari.

Vom lua în analiză trei exemple ipotetice: salariul minim brut, cel mediu și de două ori salariul mediu.

Pentru salariul minim brut pe economie (2 080 lei în prezent), contribuția la pilonul II este de 78 de lei lunar ($2\,080 \times 3,75\%$) din care administratorul încasează un comision, să zicem de 1%, contribuția netă fiind de 77 lei și 22 de bani, pentru 35 de ani de cotizare suma ajunge la 32 432 lei. La această valoare se adaugă venitul din investiții, cu o medie generală de 1% pe an; suma crește cu încă 10 000 de lei și rezultă activul personal. La pensionare, din totalul acumulat se scad costurile de virare a banilor și eventuale penalizări. Suma se poate încasa la împlinirea vârstei de pensionare o singură dată; eşalonat pe cinci ani; sau se poate stabili o pensie dacă se îndeplinesc condițiile pentru pensia minimă (încă nu s-a stabilit nivelul acesteia). Beneficiul asiguratului nu poate fi mai mic decât cuantumul contribuțiilor, Fondul de Administrare nu intră în faliment, însă, dacă sunt dificultăți, administratorul acestuia își pierde autorizația, iar suma intră într-o administrare specială, în condițiile funcționării unui Fond de garantare. Este de așteptat ca la primirea într-un fel sau altul a sumei acumulate să se perceapă și un impozit, atât timp cât la pensia publică se impozitează suma de peste 2 000 lei lunar.

Referindu-ne la pensia de asigurări sociale, în cazul de față, ea s-ar situa sub nivelul indemnizației sociale pentru pensionari (704 lei din 2019) pe care o va încasa efectiv, deoarece prin calcul i-ar rezulta o pensie de doar 451 lei ($1\,100 \times 41\%$).

Al doilea exemplu, la un salariu brut de 4 837 lei, pentru o contribuție de 35 de ani, punctajul mediu la pensia de asigurări sociale este egal cu 1, iar nivelul pensiei, după datele actuale, ar fi de 1 100 lei. Participarea la pilonul II înseamnă o contribuție lunară de 179 lei, venitul net fiind de 177 lei și 10 bani. Pentru 35 de ani contribuția netă ar fi de 75 260 lei, dar prin investițiile administratorului suma

poate crește substanțial. La rândul său, nivelul pensiei de asigurări sociale se reduce la 1 068 de lei, deci lipsesc 32 de lei pe lună, însumați pentru 20 de ani, considerată perioadă de primire a pensiei publice, suma ar ajunge la 7 680 de lei, cu mult mai puțin decât câștigul de la pilonul II menționat anterior.

În fine, al treilea exemplu, la un salariu brut de 9 674 lei contribuția lunară este de 363 de lei (netul 359 lei și 37 de bani). În 35 de ani suma netă plătită ar fi de 152 460 de lei, la care se adaugă rentabilitatea investițională. Pensia de asigurări sociale scade de la nivelul teoretic de 2 200 lei la 2 117 lei, diferență de 83 de lei. Pentru 20 de ani pierderea ar fi, în acest caz, de 19 920 lei.

Desigur, aceste situații ipotetice nu sunt aplicabile în prezent. Ele translatează datele actuale pentru viitor. În realitate, contribuția maximă la pilonul II a ajuns doar la 11 ani, iar cei mai vârstnici participanți au 56 de ani. La rândul lor, cote de contribuții diferite au fost aplicate la venituri mult mai mici. Pe de altă parte, este normal ca pe viitor să continue creșterea veniturilor, ceea ce ar conduce la sume acumulate mult mai mari, pentru aceleași exemple redate mai sus (50%, 100% și 200% venitul contributiv raportat la salariul mediu pe economie), dar și cu o anumită variație de la un Fond de Administrare la altul. Să nu se uite, totuși, faptul că prin contribuția la pilonul II se reduc resursele pentru plata pensiilor curente, crescând astfel aportul necesar de la bugetul public.

Redăm și situațiile reale a doi participanți la pilonul II în perioada 2008–2019 (11 ani). În primul caz, suma plătită este de 13 125 lei, iar activul personal însumează 16 471 lei (o creștere de 25,5%); la cel de-al doilea, contribuția este de 10 873 lei, iar valoarea activului personal ajunge la 12 141 (o creștere de 11,6%).

Conform altor prevederi ale legii generale din 2019, angajatorii persoane fizice și juridice plătesc o cotă de 4% pentru condițiile deosebite de muncă și 8% pentru condițiile speciale. CNPP-ul reține comisionul înainte de a livra sumele la Fondul Asigurărilor de Pensii Publice Administrate Privat.

Crește la șase numărul anilor ce se acordă ca reducere a vârstei de pensionare a femeilor care au născut trei copii și i-au crescut până la vârsta de 16 ani, cu condiția să fi realizat stagiul minim de cotizare. Reducerea vârstei necesare pensionării crește cu câte un an pentru al patrulea copil și următorii.

Persoanele care au cel puțin opt ani în plus față de stagiul complet de cotizare se pot pensiona cu până la 5 ani înaintea împlinirii vârstei standard (la stagiul complet de cotizare se iau în calcul și perioadele asimilate).

De asemenea, pentru grupele de muncă deosebită și specială, pe lângă reduceri ale vârstelor de pensionare și a stagiilor de cotizare, urmează să se mai acorde la intrarea în vigoare a legii și perioade asimilate de câte trei luni, respectiv șase luni pentru fiecare an lucrat în aceste condiții.

La pensia anticipată pot apela cei care au realizat stagiul complet de cotizare, iar reducerea vârstei de pensionare este de 5 ani.

Se instituie și un prag minim al pensiei ca raportare la un minim și maxim din salariul mediu brut pe țară, fără a se situa în afara limitei inferioare (limita

inferioară este la 45%, la stagiul minim și 75% din cel maxim). Pensionarii pot cumula pensia cu orice alte venituri prevăzute în Codul Fiscal.

Cabinetele teritoriale de expertiză medicală a capacității de muncă trec în subordinea INEMRCM – Institutul Național de Expertiză Medicală și Recuperarea Capacității de Muncă.

Contravențiile se sancționează cu reduceri din punctajul de pensie.

Se reziliază contractele de asigurare socială prevăzute în Legea 19/2000.

Noua lege urmează să intre în vigoare la 1 septembrie 2021, cu excepția unor prevederi privind organizarea sistemului care intră în vigoare la trei zile de la publicare ei în Monitorul Oficial, precum și a valorilor punctului de pensie pentru anii 2019 și 2020.

Pentru a nu apărea din nou inegalități pentru cele două sexe cu situații egale de muncă, este de așteptat să se ia în seamă rezultatul recalculării și indexarea valorii punctului de referință, cel puțin până la ajungerea la stagiul standard de cotizare de 35 de ani și de către femei (2029 inclusiv).

Închei acest demers, concluzionând că pensiile de asigurări sociale au constituit un domeniu supus schimbărilor la intervale scurte de timp. Fără a chestiona buna credință în a perfecționa legislația existentă, sunt evidente și dorințele de a avea propria reglementare, iar acest ultim aspect are valabilitate generală pentru toată legislația adoptată. Cât privește pensiile de asigurări sociale, tema demersului de față, rămâne de văzut ce se va întâmpla în realitate și mă refer în mod special la aplicarea prevederilor din ultima lege privind nivelul punctului de pensie din anul 2020 și valoarea punctului de referință pentru anul 2021, când creșterile prevăzute sunt substanțiale, comparativ cu situația actuală, iar orientările politice pot fi altele prin schimbări ale guvernării.

NB. Mulțumesc celor care au avut sugestii pentru îmbunătățirea textului, precum și colegilor Mircea Dumitrana și Alin Casapu pentru asistența tehnică și a celor de la Biroul economic pentru accesul la arhive.

BIBLIOGRAFIE

- Cace, Corina. 2004. *Asigurările sociale, management, evoluție și tendințe*. București: Editura Expert.
- Frunzaru, Valeriu. 2007. *Sistemul de pensii românesc. O evaluare din perspectivă europeană*. București: Editura Economică.
- Marinescu, Ilie. 1995. *Politica socială interbelică în România. Relații între muncă și capital*. București: Editura Tehnică.
- Mărginean, Ioan. 1994. *Politica socială și economia de piață în România*. București: Analele Institutului Național de Cercetări Economice. Centrul de Informare și Documentare Economică, Academia Română.
- Mărginean, Ioan. 1995. „Asigurările sociale”. În *Politici sociale. România în context European*, coord. Elena Zamfir și Cătălin Zamfir, 78–99. București: Editura Alternative (tradusă și în limba engleză, 1996).
- Mărginean, Ioan. 1999. „Tendințe în evoluția asigurărilor sociale în România”. În *Politici sociale în România*, coord. Cătălin Zamfir. București: Editura Expert.

- Mărginean, Ioan. 2007. „Politici de reformă în domeniul pensiilor”. În Revista Calitatea Vieții nr. 3–4: 321–328.
- Mărginean, Ioan. 2008. „Soluții posibile pentru consolidarea sistemului de pensii în România”. În *Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*, coord. Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu, 275–282. București: Editura Expert și CIDE.
- Mărginean, Ioan. 2011. „Legea salarizării unitare a personalului plătit din fonduri publice”. În Revista Calitatea Vieții nr. 1: 106–109.
- Mărginean, Ioan. 2011. „Legea 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice”. În Revista Calitatea Vieții nr. 2: 215–218 (reluat în „Studii sociologice 2004–2014”, București: Editura ProUniversitaria, 2015).
- Stănescu, Iulian. 2014. *Puterea politică în România. De la comunism la noul capitalism (1989–2014)*. București: Editura ProUniversitaria.
- Șeitan, Mihai. 2012. „Evoluția demografică pe termen lung și sustenabilitatea sistemului de pensii” întâlnire la Comisia Națională de Prognoză din 24 februarie 2012.
- *** World Bank. 1994. *Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect the Old and Promote Growth. A World Bank Policy Report*. New York: Oxford University Press.
- *** Dezbateri. 1996. „Proiectul legii privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale” ICCV, moderator Doru Marcel în Calitatea Vieții nr. 1–2/1996.
- *** Legea Nenișescu. 1912. Organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești.
- *** Legea 3/1977 privind Pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială.
- *** Legea 19/2000 privind Sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale.
- *** Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat completată prin Legea 23/2007.
- *** Legea 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice.
- *** Legea 127/2019 privind sistemul public de pensii.
- *** CNS/INS Anuare statistice ale României.
- *** Casa Națională de Pensii de Asigurări Sociale – CNPAS, statistici; Casa Națională de Pensii Publice – CNPP, statistici; studii și analize.

This article reviews the regulations of the pension laws in Romania over the postcommunist period. It aims to analyze the implications of these regulations and the changes that occurred over time. The pension law of 2000 was passed rather late, the one in 2010 can be considered less necessary, while the most recent of 2019 includes a major modification by equalising pensions for women and men with the same work record.

Keywords: social insurance pension, contribution pension, total and average points of pension; value of reference.

Primit:
7. X. 2019

Acceptat:
14. X. 2019